

JAK TO Z JARKĄ BYWAŁO...

KOWALE OLECKIE 2017

O JARCE, CISOWYM JARZE I SZESKICH WZGÓRZACH

INFORMACJI KILKA

Rzeka Jarka. Rzeka III rzędu, liczący 32,4 km górny odcinek Gołdapy. Powierzchnia zlewni wynosi 237,1 km². Za początek rzeki uważa się ciek wypływający w okolicy Szarejek. Jarka ma trzy dopływy prawobrzeżne z jezior: Bitkowskiego, Czarnego i Rakówka, a także trzy lewobrzeżne: Górny Potok, dopływ z Kowali Oleckich i Pogorzeli.

Rezerwat Cisowy Jar. Rezerwat został utworzony w 1959 roku w celu ochrony lasu liściastego naturalnego pochodzenia ze stanowiskiem cisu pospolitego znajdującego się na północno-wschodniej granicy zasięgu rezerwatu. Jest to najbogatsze skupisko cisu na Mazurach. Największy cis Mazur Garbatych, pomnik przyrody liczący około 10 metrów wysokości, znajduje się poza rezerwatem. Cisowy Jar jest największym i najdłuższym wąwozem na terenie Szeskich Wzgórz. Na terenie rezerwatu znajduje się grodzisko sudawskiej grupy Kymenów - Stary Szaniec. Grodzisko usytuowane zostało wśród głębokich parowów, co znacznie utrudniało do niego dostęp.

Szeskie Wzgórze z Szeską Górą. Szeskie Wzgórze, będące wałem moreny czołowej ostatniego zlodowacenia, rozciągają się południkowo od Pięknej Góry (277,8 m n.p.m.) pod Gołdapią po „Olecką Szwajcarię”. W rzeźbie terenu odznaczają się one licznymi wypiętrzeniami, polami drumlinów i wzgórzami kemowymi o stromych stokach i deniwelacji terenu dochodzącej do 70 metrów. W sąsiedztwie Kowali Oleckich Garb Szeski dzieli się na: Kompleks Leśny Magdalenki (277,8 m n.p.m.), Cisowy Jar (256,4 m n.p.m.), Rudzką Górę (283,8 m n.p.m.) oraz Szeską Górę (309 m n.p.m.), najwyższe wzniesienie pasma Gór Szeskich i drugi co do wielkości szczyt na terenie północno-wschodniej Polski. Obszar ten pozbawiony jest większych jezior, natomiast w zagłębieniach wytopiskowych po bryłach martwego lodu utworzyły się cenne pod względem przyrodniczym obszary torfowiskowe i oczka wodne. W okolicy Garbu Szeskiego występuje wiele gładów narzutowych, zaś na północno-wschodnim stoku Szeskiej Góry rozciąga się rumowisko z Gór Świątokrzyskich. Obszar Szeskich Wzgórz stanowi wododział pomiędzy dorzeczem Wisły a Pregolą. Z pociętych jarami Rudzkiej Góry i Magdalenki rozpoczynają swój bieg rzeka Jarka i jej dopływ Wilkaska Struga, a także rzeka Mazurka wraz z dopływem Wężówką.

LEGENDA O SZESKIEJ GÓRZE I RZECE JARCE

W dawnych czasach na Szeskiej Górze, zwanej także Zamkową Górą, która wznosi się 309 metrów nad poziomem morza, stał ogromny zamek cały ze złota. Mieszkał w nim czarnoksiężnik Bazyl, który miał precudnej urody córkę Jarzę. Gdy rozniosła się wieść, że Jarka osiągnęła pełnoletniość, zaczęli zjeżdżać się rycerze ubiegający się o jej rękę...

- Córko, musisz wybrać kóregoś z konkurentów! – zdecydował czarnoksiężnik Bazyl.

- Ależ ojcie, ja nie mogę! Nie kocham żadnego z nich i na pewno nie pokocham! – sprzeciwiała się zrozpaczona Jarka.

Marne były starania rycerzy, gdyż Jarka miała już wybraną swego serca. Był nim prosty i biedny pastuszek Antek, który miał złote i dobre serce. Jarka z Antkiem bardzo się kochali, jednak wiedzieli, że ojciec dziewczyny nie pozwoli im być razem.

- Och, mój luby! Co nas teraz czeka? Nie mam pomysłu, jak przekonać ojca, by nie sprzeciwiał się naszej miłości.

- Kochana moja! Mam pewien pomysł, ale nie wiem, czy ty na niego przystaniesz... – zaczął tajemniczo Antek.

- Co masz na myśli? – spytała Jarka.

- Najukochańsza, ucieknijmy daleko stąd, gdzie nie sięga władza twojego ojca! – zaproponował młodzieniec.

- Tak, to znakomity pomysł!!! Ucieknijmy gdzieś daleko i żyjmy długo i szczęśliwie – wypowiedziała rozmarzonym głosem Jarka.

Czarnoksiężnik Bazyl był bardzo przebiegły i zauważył, że córka umyślnie odrzuca wszystkich konkurentów. Musiał poznać tego przyczynę.

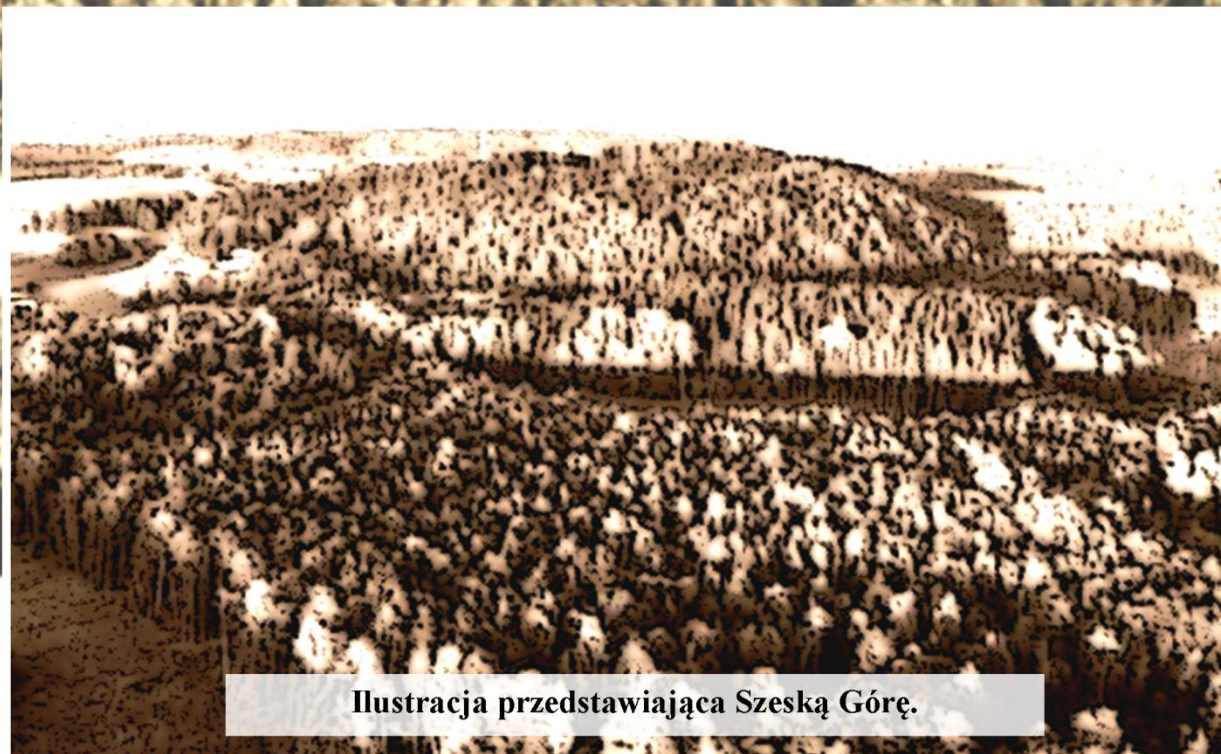
- A to ci dopiero, córka niewdzięcznica!!! Ja im pokażę, że nie należy drwić z czarnoksiężnika. Córko, za bunt i próbę ucieczki zamknę ciebie w najwyższej wieży naszego zamku, a tego pastucha za karę zamienię w wiecznie zielone drzewo. Będzie jako cis rósł u podnóża Szeskiej Góry i nie zbliży się do mojej córki – złorzeczył Bazyl.

Jak powiedział, tak też uczynił. Przebiegły Bazyl udaremnił zakochanym próbę ucieczki. Cis rósł u podnóża Szeskiej Góry, przez lata smagany gwałtownym wiatrem. Nawet na krok nie mógł zbliżyć się do Jarki, która płakała rzewnymi łzami przez tydzień, miesiąc, rok i jeszcze dłużej. Dziewczyna nie wyraziła zgody na poślubienie żadnego spośród ubiegających się o jej rękę młodzieńców, za co spotkała ją dotkliwa kara. Ojciec przeklął ją i zamienił w rzekę. Ponadto sprawił, że rzeka nie mogła swymi wodami dosięgnąć rosnącego u podnóża Szeskiej Góry cisu.

Okrutnego i bezdusznego Bazyla za jego uczynek spotkała dotkliwa kara. Jarka swoimi wodami podmyła skały, w wyniku czego zamek na Szeskiej Górze zapadł się głęboko pod ziemię. Legenda głosi, że gdy wody Jarki dostaną się do korzeni cisu, wówczas czar pryśnie. Zakochani odzyskają ludzkie postacie, zaś zamek wyłoni się spod ziemi.

Po czarnoksiężniku Bazylu wszelki słuch zaginął. Jarka do dziś płynie przez Kowale Oleckie w poszukiwaniu ukochanego Antka, który wciąż na nią czeka. Matka Natura sprawiła, że pojawiło się jeszcze kilkaset takich samych cisów, które rosną do dziś, tworząc zabytek przyrody zwany Cisowym Jarem.

Na podstawie opowieści Tomasza i Mateusza Skorupskich

Ilustracja przedstawiająca Szeską Górę.

RZEKA JARKA I ZESPÓŁ JARKA

Dziewczęta z zespołu ludowego Jarka podczas Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym. Archiwalna fot. z 2003 roku.

Kultywowanie tradycji, propagowanie jej pośród najmłodszych członków lokalnej społeczności oraz zaszczepianie w nich miłości do swojej małej ojczyzny. Wyżej wymienione cele przyświecały folklorystce Zofii Domin w chwili założenia zespołu ludowego, w skład którego weszła młodzież z Kowali Oleckich i okolicznych miejscowości. Zwążywszy na fakt, iż w przedsięwzięcie zaangażowane zostały osoby młode, spośród których większość miała znikomą wiedzę o kulturze ludowej i tradycjach przodków, nie było to zadanie proste do zrealizowania. Oficjalną datą powstania grupy jest 14 października 2001 roku, kiedy to odbyła się pierwsza próba nowo założonego zespołu. Do pierwotnego składu grupy należały: Marta Anuszkiewicz, Edyta Bitowska, Agnieszka Giedrojć, Katarzyna Grabowska, Katarzyna Kurmiłowicz, Alicja Liszewska, Anna Szwejser, Patrycja Czerwińska, Alicja Pietranis, Paulina Szukajtys oraz Katarzyna Szulińska.

Rząd I (od lewej): Alicja Liszewska, Wioleta Szymanowska, Katarzyna Szulińska.
Rząd II (od lewej): Anna Szwejsler, Marta Anuszkiewicz, Agnieszka Giedrojć, Alicja Pietranis, Katarzyna Grabowska. Archiwalna fot. z 2005 roku.

Mimo początkowych trudności pani Zofii Domin udało się zmobilizować dziewczęta do systematycznego uczestniczenia w spotkaniach, podczas których nie tylko uczyły się one śpiewu ludowych pieśni, ale także poznawały kulturę oraz tradycje swoich przodków. Umiłowanie swojej małej ojczyzny skłoniły inicjatorkę przedsięwzięcia do tego, by nadać grupie nazwę Jarka, na cześć przepływającej przez Kowale Oleckie rzeki Jarki.

Zespół zadebiutował w 2002 roku, prezentując widowisko obrzędowe pt. *Chodzenie z Allelują* podczas XXV Międzynarodowego Przeglądu Widowisk Obrzędowych „Święto Wiosny” w Węgorzewie. Jurorzy nagrodzili grupę I miejscem w kategorii zespołów dziecięcych za żywe kontynuowanie tradycji.

**Zespół Jarka podczas Międzynarodowego Jarmarku Folkloru w Węgorzewie.
Rząd I (od lewej): Ewelina Szymanowska, Natalia Szymanowska, Agata Głowacka.
Rząd II: Alicja Liszewska, Kamila Skarżyńska, Sylwia Szymanowska, Edyta
Bitowska oraz Katarzyna Szymanowska. Archiwalna fot. z 2009 roku.**

**Zespół Jarka na Górze Trzech Krzyży w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą.
Od lewej: Natalia Szymanowska, Anna Skorupska, Agata Głowacka, Sylwia
Szymanowska, Paulina Zubowicz, Katarzyna Szymanowska, Kamila Skarżyńska
oraz Ewelina Szymanowska. Archiwalna fot. z 2011 roku.**

Od początku swojego istnienia grupa cieszyła się przychylną opinią jurorów, na którą zresztą jej członkinie sumiennie zapracowały. W 2002 roku zespół Jarka wystąpił na Międzynarodowym Jarmarku Folkloru w Węgorzewie, podczas którego został wytypowany do reprezentowania naszego regionu na Ogólnopolskim Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą, gdzie w kategorii „Duży-Mały” wyśpiewał II miejsce. Dziewczęta swój sukces w Kazimierzu Dolnym powtórzyły w 2007 roku. Ponadto grupa występowała na wielu festiwalach i przeglądach, spośród których należy wymienić: Międzynarodowy Festiwal Folkloru Euroregionu Bałtyk w Elblągu (III miejsce), Spotkania Folklorystyczne w Orzyszu (wyróżnienie), Jarmark Twórców Ludowych w Wydminach, czy też Międzynarodowy Przegląd Widowisk Kolędniczych „Herody” w Węgorzewie. Uhonorowaniem pracy twórczej dziewcząt był „Złoty Jelonek” przyznany na Jarmarku Folkloru w Węgorzewie za całokształt twórczości oraz za szczególną troskę w pielęgnowaniu rodzimej tradycji. Powyższą nagrodę zespół otrzymał dwukrotnie.

Zespół Jarka z Józefem Brodą podczas Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym. Archiwalna fot. z 2011 roku.

Członkinie grupy w strojach ludowych. Archiwalna fot. z 2011 roku.

W skład repertuaru grupy wchodzi widowiska obrzędowe oraz przyśpiewki i pieśni ludowe ze zbioru folklorystki Zofii Domin. Spośród nich możemy wyróżnić widowiska obrzędowe związane z celebracją poszczególnych świąt zawartych w kalendarzu liturgicznym, a także pieśni o tematyce miłosnej, pasterskiej i sieroczej, które opowiadają o ciężkiej doli wiejskich oraz folwarcznych dzieci zmuszonych do ciężkiej pracy i pozbawionych możliwości kształcenia. Pieśni oraz widowiska prezentowane przez zespół odwołują się do zwyczajów i tradycji wokalnie-instrumentalnych północnej Suwalszczyzny. Z regionem tym związane są także stroje ludowe, w których dziewczęta prezentują się podczas występów. W skład stroju wchodzi: spódnica, serdaczek, bluzka, halka oraz buty.

Pieśniarki z Kowali Oleckich podczas występu na 48. Ogólnopolskim Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym. Od lewej: Zofia Domin, Eugenia Malinowska, Helena Buksza, Anna Skorupska, Anna Zubowicz, Weronika Kołodzińska, Ewa Stankiewicz, Natalia Szymanowska, Helena Anuszkiewicz oraz Teresa Stasiewicz. Archiwalna fot. z 2014 roku.

Dziewczęta z Jarki podczas występów wspierają zespół ludowy Prząśniczki, który także jest prowadzony przez Zofię Domin. Razem z Prząśniczkami wystąpiły podczas 48. Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą. Występ, podczas którego artystki wykonały pieśni *Ścieli dąbek*, *ścieli*, *Dziewiąty rocek* oraz *Pognał Jasio woły*, został nagrodzony przez jurorów III miejscem w kategorii zespołów śpiewaczych. Jest to ogromny sukces pieśniarek, bowiem festiwal kazimierski uważany jest za najważniejszy festiwal kultury ludowej w Polsce. Rokrocznie bierze w nim udział kilkuset artystów ludowych z całego kraju, a także śpiewacy, zespoły i kapele z zagranicy.

Korowód twórców ludowych rozpoczynający festiwal kazimierski. Dziewczęta z Jarki z założycielką i kierowniczką grupy Zofią Domin. Archiwalna fot. z 2011 roku.

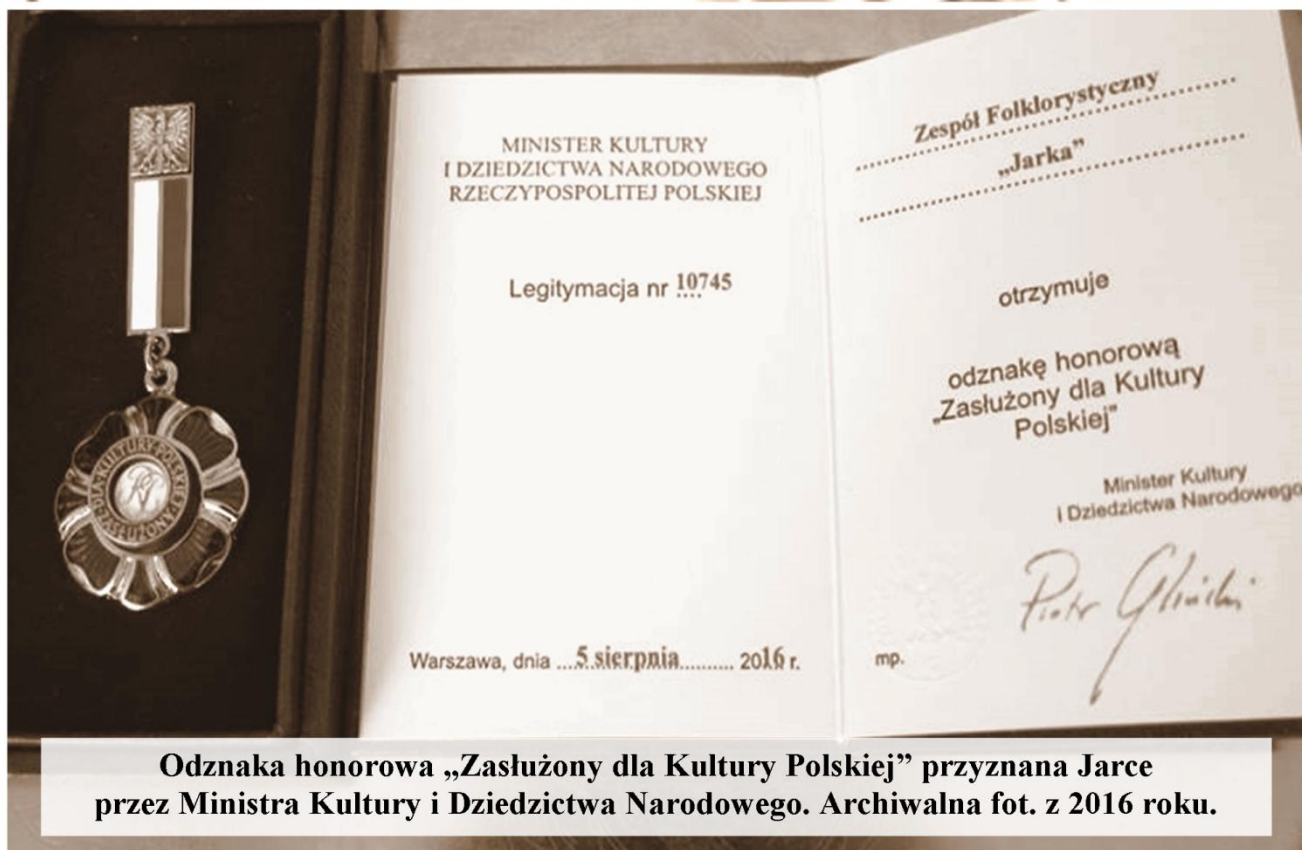

Dziewczęta z Jarki i panie z Prząśniczek na kazimierskiej starówce. Archiwalna fot. z 2014 roku.

Zofia Domin oraz dziewczęta z Jarki podczas ceremonii wręczenia odznaczenia „Zasłużony dla Kultury Polskiej”. Archiwalna fot. z 2016 roku.

W 2016 roku młodzieżowy zespół ludowy Jarka obchodził jubileusz piętnastolecia pracy twórczej. Podczas koncertu jubileuszowego, który odbył się w ramach cyklicznej imprezy folklorystycznej Festiwalu Czterech Kultur, grupa została uhonorowana odznaczeniem „Zasłużony dla Kultury Polskiej” przyznany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wyróżnienie to jest podziękowaniem i nagrodą za piętnaście lat pracy na rzecz popularyzowania kultury ludowej i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Odznaczenie zostało wręczone założycielce i kierownicze zespołu Zofii Domin, która może pochwalić się brązowym medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”.

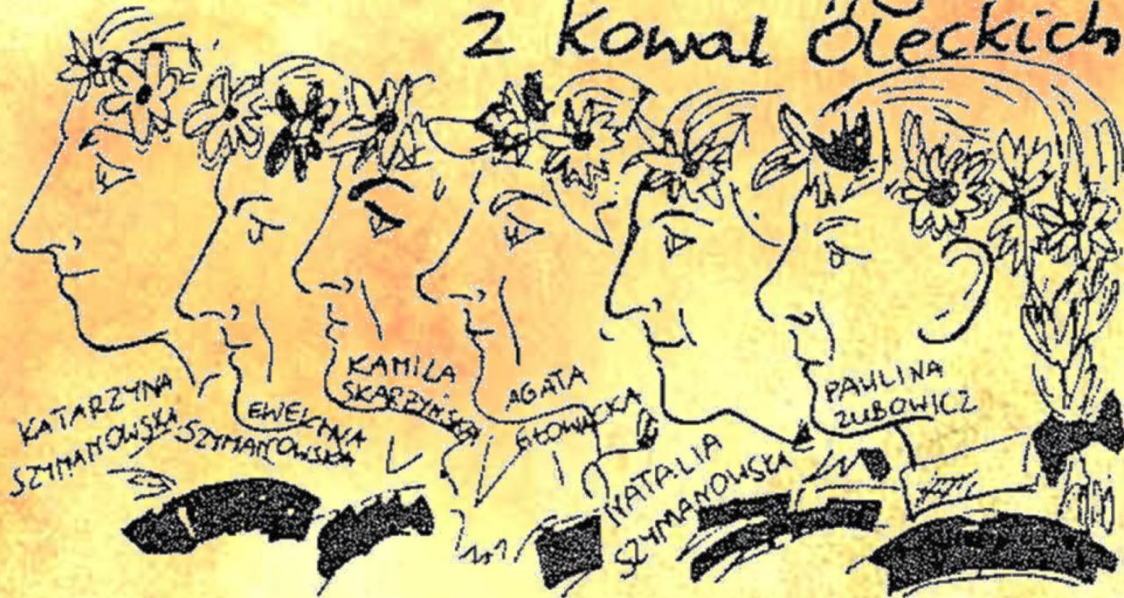
Skład osobowy Jarki w ciągu ponad piętnastu lat funkcjonowania zespołu zmieniał się kilkakrotnie. Przez lata śpiewały w nim m.in.: Wioleta, Sylwia oraz Katarzyna Szymanowskie, Natalia Naruszewicz, Emilia Podolewska, Daria Toczyłowska, Agata Głowacka, Kamila Skarżyńska oraz Paulina Zubowicz. Obecnie w skład grupy wchodzi (od lewej): Karolina Czerwińska, Sandra Świerzbina, Ewelina Szymanowska, Natalia Szymanowska oraz Weronika Kołodzińska.

Zespół Jarka podczas Koncertu Pieśni Wielkopolskich w Kowalach Oleckich.
Archiwalna fot. z 2017 roku.

Młodzieżowy zespół ludowy Jarka wielokrotnie reprezentował gminę Kowale Oleckie i powiat olecki podczas najważniejszych przeglądów i festiwali kultury ludowej w kraju. Z całą pewnością można o nim powiedzieć, że jest znakomitą wizytówką naszego regionu.

ZESPÓŁ SPIEWACZY "JARKA" z Kowal Oleckich

Woj. Warm.-maz.

Młodzieżowy zespół ludowy Jarka widziany oczami karykaturzysty.
Rys. Anna Kistelska

Publikacja została opracowana przez Stowarzyszenie Kultury Fizycznej i Rekreacji „Kowalak” w ramach zadania publicznego pt. „Na ludową nutę. Popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy Kowale Oleckie” współfinansowanego ze środków Gminy Kowale Oleckie.

Urząd Gminy Kowale Oleckie

ul. Kościuszki 44, 19-420 Kowale Oleckie

nr tel.: 87 523 82 79

www.gmina.kowale.fr.pl; e-mail: gmina@kowale.fr.pl

Realizator projektu: Stowarzyszenie Kultury Fizycznej i Rekreacji „Kowalak”, ul. Kościuszki 46, 19-420 Kowale Oleckie.

Opracowanie merytoryczne i graficzne: Zbigniew Sieńko.

Zdjęcia i materiały: Gminne Centrum Kultury w Kowalach Oleckich, Urząd Gminy Kowale Oleckie.

Wydruk: Libra Olecko.